

בית המשפט לענייני משפחה בירושלים

תמ"ש 54977-10-10

לפני

כבוד השופט דניאל ספרברג

התובעים

1. מ.ש.ג.

2. ר.ב.ג.

3. א.י.ג.

ע"י ב"כ עוה"ד לנה יוסף לאלה

נגד

הנתבעים

1. י.ה.ח.

2. מ.ה.ח.

3. פ.ה.ח.

ע"י ב"כ עוה"ד ניסים שטיבי

החלטה

1. לפני תביעה כספית בסך של כ- 345,871 ₪ שהגישו התובעים כנגד הנתבעים מכח זכרון דברים ושטר תנאים שערכו ביניהם בטרם נישואיהם של התובעים 2 ו-3. לציין, כי כתב התביעה הוגש תחילה על ידי התובע 1 בבית משפט שלום, אך בהתאם להסכמת הצדדים מיום 5.12.12 ולאחר שהוגשה בקשה מתאימה, צורפו גם התובעים 2-3 להליך. לאחר צירוף התובעים 2-3 הועבר התיק לבית משפט לענייני משפחה.

הצדדים והעובדות הרלבנטיות

2. א. התובע 1 הוא אביו של התובע 3 (להלן - אבי החתן).
ב. התובעים 2 ו-3 הם בני זוג (להלן - החתן והכלה).
ג. הנתבע 1 הוא אביה של התובעת 2 (להלן - אבי הכלה).

- ד. ביום 28.11.07 נערך זכרון דברים בין אבי החתן לאבי הכלה ובו העלו הצדדים בפירוט התחייבויות לרכוש דירה ולשלם על שכירות ומיטלטלין לקראת נישואי החתן והכלה. על זכרון הדברים שנעשה בקניין חתמו שני עדים וכן שני ערבים קבלנים, אחד מכל צד. נתבע 2 הינו ערב מצד הכלה. נתבע 3 צוין כערב קבלן מצד החתן.
- ה. ביום 7.12.07 נערך ונחתם שטר תנאים ובו תנאים שונים לעניין מועד החתונה ועוד, כאשר שטר התנאים מפנה להתחייבויות הצדדים בזכרון הדברים תוך אימוצו. שטר התנאים נחתם על ידי כל אחד מהתובעים וכן על ידי אבי החתן, וכן על ידי שני עדים.
- ו. החתן והכלה נישאו זל"ז ביום 14.3.08, דהיינו, כארבעה וחצי חודשים לאחר חתימת זכרון הדברים וכשלושה וחצי חודשים לאחר חתימת שטר התנאים.

מסגרת הדין

3. א. התובעים הגישו כנגד הנתבעים תביעה כספית בהסתמך על זכרון הדברים ושטר התנאים, לאחר שנתבע 1 לא עמד במחויבות..
- ב. ביום 22.10.13 התקיים קד"מ ולאור חילוקי הדעות בין הצדדים באשר למהות ההתחייבות, האם מדובר בהתחייבות לתת מתנה כטענת הנתבעים, או התחייבות חוזית לכל דבר כטענת התובעים, ניתנה החלטה כדלקמן:
- ”אני מורה לצדדים להגיש כתב סיכומים בשאלה האם מדובר בהתחייבות ליתן מתנה או בהתחייבות משפטית מחייבת ללא יכולת לחזור ממנה גם במקרה שתוכח התנהגות מחפירה”.
- ג. לציין כי החלטה זו ניתנת בטרם נשמעו הוכחות וההחלטה היא על סמך הראיות שבתיק וטענות הצדדים.
4. התובעים הגישו את סיכומיהם ביום 17.12.13. הנתבעים הגישו את סיכומיהם ביום 30.1.14. התובעים הגישו תגובה לסיכומי הנתבעים ביום 11.2.14.

טענות התובעים

5. א. זכרון הדברים מהווה חוזה מחייב לכל דבר ועניין בין הורי החתן להורי הכלה או, בין אבי החתן לבין אבי הכלה והערבים מצד שני הצדדים, לטובת החתן והכלה.
- ב. זכרון הדברים ושטר התנאים הם בגדר חוזה מחייב ללא תנאי, לטובת צד שלישי, החתן והכלה. הנתבע 1 הפר חוזה מחייב לטובת צד ג', והוא אינו יכול לחזור בו.

טענות הנתבעים

6. א. זכרון הדברים הוא התחייבות ליתן מתנה ולא התחייבות חוזית, וזאת בהתבסס על הפסיקה ולפיה, כאשר הורים מעבירים לילדיהם נכס ללא תמורה ישנה חזקה כי מדובר בכוונה ליתן להם מתנה.
- ב. הצדדים כלל אינם חתומים על זכרון הדברים אלא על שטר התנאים בלבד.
- ג. משעסקינן במתנה, קיימת זכות לחזרה מההתחייבות ליתן מתנה בגין התנהגות מחפירה כלפי נותן המתנה.
- ד. גם אם יקבע כי מדובר בחוזה לטובת צד שלישי, הרי שיש לקרוא לחוזה תנאי מכללא, חובת הצד השלישי להתנהג לנותן המתנה כראוי, והצד השלישי במקרה דנן לא עשה כן.
7. בטרם דיון במחלוקת, מצאתי כי יש טעם להביא את נוסח זכרון הדברים ושטר התנאים במלואם כמפורט להלן.

זכרון הדברים

”בסיעתא ובמימרא דשמיא

אור ליום רביעי, לסדר, באשר ה' אתו אושר הוא עושה ה' מצליח" ח"י כסלו
התשס"ח לפ"ג פה עיהת' בני ברק תו'

זכרון דברים

שנדברו והותנו בין הר"ר מ. ש. ג. נ"י העומד מצד בנו החתן כמר א. י. י"י, דמתקרי להלן צד א', לבין הר"ר י. ה. ח. נ"י העומד מצד בתו הכלה מרת ב. ר. תחי', דמתקרי צד ב'.

- א. החתן הנ"ל ישא בס"ד ובעזהשי"ת את הכלה הנ"ל בסימן טוב ובמזל טוב ויפיקו רצון וברכה מאת השי"ת הטוב.
- ב. החתונה תתקיים בס"ד בעיר בני ברק תו' לא יאוחר מר"ח כסלו התשס"ט לפ"ג ובתוך הזמן כאשר ירצו ויתרצו שני הצדדים.
- ג. שני הצדדים מתחייבים לרכוש להזוג שיחיו למזט' דירה עד \$130,000 בעיה"ת בני ברק או קרית ספר ושני הצדדים ישלמו כ"א את חלקו (כלדהלן סעיף ד) ביחד בכל תשלום ושני הצדדים מתחייבים לרכוש בס"ד את הדירה לפניה החתונה ובאם יאלצו ליקח לבינתיים דירה שכורה עד שימצאו דירה, הרי תשלום השכירות מתחייב לשלם 30% מזה צד א' ושבעים אחוז מתשלום השכירות ישלם צד ב'.
- ד. רכישת הדירה - הלוואת הזכאות תוטל על הזוג שיחיו והם ישלמו זאת מכספת בס"ד. שאר הוצאות רכישת הדירה מתחייב צד א' לשלם 30% מזה וצד ב' מתחייב לשלם 70% מזה.
- ה. הוצאות רכישת רהיטים הכרחיים כגון: מיטות וארון בגדים, ארון ספרים, שולחן וכסאות לסלון ולמטבח, מתחייב צד א' לשלם מזה 30 אחוז וצד ב' מתחייב לשלם מזה 70% מזה.
- ו. הוצאות רכישת מוצרי לעקטרי הכרחיים כגון: מקרר, מכונת כביסה, תנור וגז, מתחייב צד א' לשלם מזה 30 אחוז וצד ב' מתחייב לשלם מזה 70 אחוז.
- ז. הוצאות החתונה מתחייב צד א' לשלם מזה 30 אחוז וצד ב' מתחייב לשלם מזה 70 אחוז.
- ח. צד א' מתחייב להלביש את החתן בבגדי חול שבת ויו"ט כמנהג בע' חשובים פה בני ברק.
- ט. צד ב' מתחייב להלביש את הכלה בבדי חול שבת ויו"ט כמנהג בעב' חשובים פה בני ברק.

וד' טוב יתן שם ושארית להחתן והכלה שיחיו במזל טוב ואושר וחיים וברכה עד העולם אמן.

והכל שריר וקיים

וקנינו מיד הצדדים הנ"ל ומהחתן והכלה הנ"ל, בקס' במנאי דכשר למיקניא ביה על כל הכתוב, ובמפורש לעיל, ודלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי.

נאם י. ד. ש.

נאם מ. מ. ה. מ.

ערב קבלן לצד ב'

מ. ה. ח."

ערב קבלן לצד א'

מ.

שטר התנאים

"שטר תנאים

בעזר השם יתברך

יעלה ויצמח כגן רטוב

בסימן טוב

במזל טוב

וה' הטוב אמר לדבק טוב, מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה' הטוב המגיד מראשית אחרית הוא יתן שם טוב ושארית לאלה דברי התנאים והברית שנדברו והותנו בין הני תרי צדדים הלא הוא הר' מ. ש. ג. נ"י העומד מצד בנו הבחור המופלג הרב א. י. נ"י ובין הר' י. ה. ח. נ"י העומד מצד בתו הבתולה המהוללה ב. ר. תח"י ובשאלת פיהם ואמרו הן. ראשית דבר הלא הוא הבחור המופלג הר' א. י. נ"י ישא למזל טוב את בת גילו הבתולה המהוללה ב. ר. תח' בחופה וקידושין כדת משה וישראל ואל יבריחו ואל יעלימו לא זה מזו ולא זו מזה רק ישלטו בנכסיהון שוה בשוה וידורו באהבה ואחוה בשלום וריעות. הר' מ. ש. ג. נ"י העומד מצד החתן נ"י מתחייב במדובר בזכרון הדברים וגם להלביש את החתן נ"י מלבושי כבוד, בגדי חול שבת ויום טוב כמנהג בעלי בתים חשובים פה. הר' י. ה. ח. נ"י העומד מצד הכלה תח' מתחייב כמדובר בזכרון דברים וגם להלביש את הכלה תח' מלבושי כבוד, בגדי חול שבת ויום טוב כמנהג בעלי בתים חשובים פה. זמן החתונה למזל טוב ובשעה טובה ומוצלחת בעזה"י בחדש מרחשון תשס"ט הבעל"ט ובתוך הזמן מתי שיתרצו שני הצדדים, על הוצאות כמדובר ערב קבלן מצד החתן נ"י הלא הוא הר' י. מ. מ. ג.

נ"י. ערב קבלן מצד הכלה תחי' הלא הוא הר' פ. ח. מ. ה. ח. נ"י. הצדדים מתחייבים לפצות הערבים הקבלנים שלא יגיע להם שום היזק וגרם היזק כלל. וקנינא אגן שהדי מהחתן ומהכלה ומהמחותנים ומהערבים קבלנים ככל מה דכתוב ומפורש לעיל בקנין גמור אגב סודר במנא דכשר למקניא ביה דלא כאסמכתא ודלא כטופסי דשטרי. נעשה היום יום ששי בשבת כז' לחודש כסלו שנת חמשת אלפים ושבע מאוד וששים ושמונה לבריאת עולם כאן עיר בני-ברק הכל שריר וקים.

נאום מ. מ. ... עד

נאום ד... עד

וליתר שאת באו גם הצדדים והחתן והכלה על החתום ביום ובמקום הנ"ל

צד החתן מ. ש. ג. צד הכלה י. ז. ה. .. מ. ה. ח.

החתן א. י. ג. הכלה ב. ר. ח."

דיון

8. מעיון בזכרון הדברים ובשטר התנאים עולה, כי שטר התנאים "בלע" את זכרון הדברים והאמור בו. זכרון הדברים אינו עומד עוד בפני עצמו אלא כחלק משטר התנאים, כך שהמסקנה היא שזכרון הדברים תקף באמצעות החתימה על שטר התנאים.

האם זכרון הדברים ושטר התנאים עולים כדי ההתחייבות?

9. א. זכרון הדברים נוסח באופן פשוט, כתוב בכתב יד, משתרע על פני עמוד אחד. מופיעים בו התחייבויות הצדדים שניהם לגבי רכישת דירה, תשלום דמי שכירות, רכישת רהיטים, רכישת מוצרי חשמל, הוצאות החתונה, הוצאות לבוש.
- ב. לא יכולה להיות מחלוקת על כך שזכרון הדברים מכוון להתחייבות אבי החתן ואבי הכלה. כפי שנאמר במפורש- "הצדדים מתחייבים לרכוש לזוג דירה ולשלם את המפורט בזכרון הדברים".
- ג. ההתחייבויות בזכרון הדברים מקבילות, גם אם לא שוות, לשני הצדדים. דהיינו, כוונתם המשותפת של הצדדים בזכרון הדברים, היתה לרכוש לחתן ולכלה דירה ולשלם עבור המיטלטלין.

מהו אופי ההתחייבויות בזכרון הדברים?

10. המחלוקת בין הצדדים בגינה נדרש בית המשפט להכריע היא, האם מדובר בחיוב חוזי לכל דבר בין אבי החתן לאבי הכלה, כטענת התובעים, או שמדובר בהתחייבות לתת מתנה כטענת הנתבעים, המאפשר להם יכולת לחזור בהם בהתקיים התנאים שבחוק.

חוזה מחייב

11. א. בכדי לבחון האם נכרת חוזה מחייב ותקף בין אבי החתן לאבי הכלה, יש לברר האם היתה גמירות דעת בהצעה ובקיבול בהתאם להורות פרק א' לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג -1973 (להלן - חוק החוזים), וכן מסוימות. פרופ' גבריאלה שלו מסבירה בספרה דיני חוזים (תש"ן) בע' 91-93. גמירות הדעת היא רצון מגובש רציני והחלטי של הצדדים לגבי התוכן של המסמך, כאשר הדרישות המקדימות, שההסכם נעשה בין שני הצדדים בעלי כשרות משפטיות, דרישה נוספת היא שפיטות.

ב. במקרה דנן, אבי החתן ואבי הכלה סיכמו נושא בעל תכלית משפחתית וכלכלית. הם עשו כן במעמד של עדים וערבים קבלנים וקיבלו בקניין, על פי נוהג פרטי בקהילתם המחייבם, סיכמו את ההתחייבויות בכתב, בשתי הזדמנויות שונות, ובכך יש כדי להעיד על רצינות ההתחייבות, שלא נעשתה בחופזה אלא לאחר שיקול דעת, כאשר כל הפרטים החיוניים סוכמו באופן מלא.

ג. לא מצאתי כל אינדיקציה כנגד גמירות הדעת של מי מהצדדים, מה גם שהצדדים כבר פעלו באופן חלקי על פי מה שהתחייבו. החתן והכלה נישאו, הצדדים שילמו את הוצאות החתונה והוצאות הלבוש, ומכל מקום לא עלתה כל טענה לגבי אי עמידה בהתחייבויות אלה, כך שהצדדים פעלו בהתאם להתחייבות גם אם באופן חלקי, וגם דבר זה מחזק את המסקנה כי מדובר בחוזה מחייב.

12. א. יוער כי גם על פי מקורות המשפט העברי, שנעזרתי בקבלתם במכון ישמ"ע, תוקפם של זכרון דברים ושטר תנאים שנוי במחלוקת והכל תלוי בנסיבות העניין.

ב. מן המפורסמות הוא, כי לפי המשפט העברי העברת בעלות כרוכה בביצוע של מעשה קנין, וחווה (דברים) בעלמא אינו יכול להעביר את הבעלות בנכס, למעט חריג מיוחד כאמור במסכת כתובות דף קב' עמוד א':

אמר רב גידל אמר רב: כמה אתה נותן לבנק? כך וכך, וכמה אתה נותן לבתך? כך וכך, עמדו וקידשו - קנו, הן הן הדברים הנקנין באמירה".

ג. דהיינו, ישנו חריג בשטר פסיקתא, כאשר מדובר בחווה, שנערך זמן קצר לפני הקידושין, שהצדדים לו הם הורי החתן והורי הכלה ובו נתחייבו אלו כלפי אלו, לספק לבני הזוג, כסף בית, פרנסה וכו', אם מיד לאחר חתימת השטר התקדשה האשה לאיש. הרי שיש לאב "הנאת חיתון" שמכוחה גמר בדעתו להקנות נכסים שהתחייב לתת לבני הזוג.

ד. עם זאת, יש הבחנה בין שטר הפסיקתא ל"שטר שידוכין" המכונה גם "שטר תנאים" שנערך זמן רב לפני החתונה, במועד בו מחליטים בני הזוג להתחתן ומפגישים בין המשפחות. שטר שידוכין אינו בגדר "דברים הנקנים באמירה". ראו שולחן ערוך אבן העזר נא', א' וסיכום ההלכה בספרו של בן ציון שרשבסקי דיני משפחה מהדורה רביעית, ירושלים תשנ"ג, ע' 21-24.

ה. מכאן שאם נערך זכרון דברים ומאוחר יותר סמוך למועד החתונה נערך שטר תנאים המאמץ את זכרון הדברים וקנו בקניין גמור, כפי שנעשה במקרה דנן, הרי שיש לראות בכך גמירות דעת להקנות הנכסים שהתחייב לתת לבני הזוג. (ראה גם דברי החזון איש חו"מ כט').

ו. כאשר מדובר בהתחייבות לתת מתנה, המשפט העברי מבחין בין אדם המצהיר בלשון עבר - "נתתי" או הווה - "נתונה" שבה הנכס עובר לבעלותו של מי שלו ניתנה על פי ההצהרה, לבין הצהרה הנעשית בלשון עתיד - "אתננה". במקרה האחרון נחלקו התנאים. רבי מאיר סבר, שגם בלשון זו נקנית השדה, ורואים את המצהיר כמי שהתכוון להקנות את השדה כבר בעת ההצהרה, בעוד שחכמים סבורים שבלשון זו אין השדה נקנית, משום "שאין זו אלא הבטחה" וכך נפסקה גם ההלכה: ברמב"ם משנה תורה הלכות זכיה ומתנה ד', יא'; שולחן ערוך חו"מ רמה א'.

- ז. הראשונים נחלקו בשאלה, האם להתחייבות כזו יש תוקף כאשר נלווה אליה מעשה קניין, כמקובל.
- ח. לדעת רוב הראשונים, אף בכגון דא אין להתחייבות תוקף: למשל ספר העיטור מאמר ב' קניין, י, ב. אולם היו ראשונים שסברו שהתחייבות המגובה במעשה קניין יש תוקף מחייב מבחינה משפטית: למשל, יד רמ"ה ב"ב פא אות כו.
- ט. לעניין משמעותה של מחלוקת הראשונים בעניין זה, חלוקות הדעות ואין כאן המקום להתעמק בכך.
- י. לפי דעת הרוב, תנאים חדשים, או "תנאים שניים" בשטר תנאים, הנכתבים בסמוך לחופה הם תקפים, משום שבשעה זו ברור לכל שהצדדים מעוניינים שהחובה יהיה תקף, והם גומרים בדעתם להקנות זה לזה בלב שלם את הנכסים שהתחייבו להקנותם: סמ"ע חו"מ רמה, ס"ק ב'.
- יא. במקרה דנן, כפי שצויין לעיל, מדובר בשטר תנאים ו"תנאים שניים" שנכתבו בסמוך לחופה שנערכה כשלושה וחצי חודשים לאחר מכן ובלשון התחייבות, ולפיכך גם לפי המשפט העברי מדובר בהתחייבות תקפה.
13. א. המסקנה מן המקובץ, שזכרון הדברים ושטר התנאים הם בגדר חוזה מחייב, שהצדדים אף פעלו על פיו באופן חלקי. והשווה ע"א 405/68 **כלאתי נ' אוזן** פ"ד כב(2) 1004 ובנסיבות דומות, אם כי לא זהות נקבע פה אחד, כי מדובר בחוזה שיש לבצעו כמות שהוא.
- ב. משלא בוטל החוזה ואף לא נטענו טענות לעניין ביטולו אלא תוקפו בלבד, הרי שהחוזה תקף ומחייב.

חוזה מתנה

14. א. גם מתנה היא חוזה וכפי שהיטיב לבטא זאת כב' נשיא ביהמ"ש העליון (בדימוס) השופט ברק בע"א 495/80 **ברקוביץ נ' קלימר** פ"ד לו(4) 57:

"א. (1) המתנה כמו המכר היא חוזה. היא אינה פעולה משפטית חד-צדדית כמו צוואה או הרשאה אלא עיסקה דו-צדדית המשתכללת על-ידי הצעה וקיבול".

ב. משכך, הסכם מתנה כמוהו כחווה לכל דבר וענין וחלים עליו, בנוסף להוראות המיוחדות של חוק המתנה, גם הוראותיו של חוק החוזים: ע"א 2041/05 דוד מחקשווילי ואח' נ' רחל מיכקשווילי ואח' (פורסם במאגרים, ניתן ביום 19.11.07).

ג. כפי שהיטיבה לבטא את הדברים חברתי כב' השופטת חני שירה בתמ"ש (ראשלי"צ) 10300/07 תובעים נ' נתבע (פורסם במאגרים, ניתן ביום 21.9.09):

"קיימת הבחנה בין מתנה לבין פעולות משפטיות אחרות. קיימות עסקאות המעשירות את רכוש המקבל ומדלדלות את רכוש הנותן ובדרך אינן נחשבות מתנות ... במקרים כאלה לא יחולו דיני המתנה. יש סעיף מקביל בחוק החוזים [חלק כללי] התשל"ג-1973, סעיף 7 הקובע: "הצעה שאין בה אלא כדי לזכות את הניצע, חזקה עליו שקיבל אותה... ללמדנו כי המחוקק ראה לנגד עיניו אפשרות של חוזים המיטיבים עם אחד הצדדים, בלבד מבלי שייחשבו למתנה" ראבלו, חוק המתנה, ע' 57".

ד. במקרה שבפני, הצדדים התחייבו בכתב (זכרון הדברים ושטר התנאים) לטובת החתן והכלה. העדר חתימה על זכרון הדברים אינו רלבנטי, שכן ניתן לכרות חוזה גם ללא חתימה ובכל מקרה שטר התנאים "בלע" את זכרון הדברים ועל שטר התנאים אבי החתן ואבי הכלה חתמו גם חתמו.

ה. הדעת מחייבת, שאילו התכוונו הצדדים להעניק לחתן ולכלה מתנה שאין בה תמורה כלל, היו מגלים כוונה זו במלים מתאימות, ולא היו נמנעים מלהזכיר את המלה "מתנה".

ו. על סמך המסמכים שבפניי המסקנה היא, כי אין מדובר במקרה דנן בחווה מתנה.

15. א. לעניין השפעת החוק על תוקפה ההלכתי של ההתחייבות, באחד מפסקי הדין הרבניים (תיק מספר 1-35-8935 מיום יז' חשוון תשס"ד) הועלתה סברה שלפיה תוקפה החוקי של ההתחייבות עשוי להשפיע על תוקפה ההלכתי, משום שלדעת רוב הפוסקים, כאשר מעשיו של אדם מוכיחים שהתכוון לחייב עצמו (חיוב אובליגטורי) לתת נכס מסויים, חיוב זה חל עליו, גם אם לא קיבל על עצמו "אחריות", להביא את תמורתו של הנכס, במקרה שהנכס יאבד או ייגנב.

ב. בהתאם לשיטה זו, הועלתה הסברה, ש"ההקנאה נעשית על דעת החוק, וא"כ כוונתו בלשון "אתן" שיתחייב בכך, כיון שעל פי חוקי המדינה מחויב ליתן את החפץ".

ג. אולם, כב' בית הדין הגביל מסקנה זו לחוזה שבין אנשים שאינם דתיים, משום שב"יהודים השומרים תורה ומצוות שכל מעשיהם על פי דין תורה, לא שייך לומר שכוונתם בשטר על פי החוק".

ד. מאחר ובמקרה דנן הצדדים מתדיינים בפני בית משפט אזרחי ואף הסכימו להעברת הדין מבית משפט השלום לבית המשפט לענייני משפחה, ניתן לומר שכוונתם בשטר היתה, לפעול גם על פי החוק הגם שמדובר ביהודים שומרי תורה ומצוות.

ה. באשר להתחייבות אישית, בשולחן ערוך חו"מ ס' ו' נפסק, ש"המחייב עצמו בדבר שלא בא לעולם, או אינו מצוי אצלו, והתחייב לשון חיוב - כגון שאמר הווי עלי עדים שאני מתחייב לפלוני בכך וכך - חייב ... והוא שקנו מידו". שולחן ערוך חו"מ סימן ו'

ו. לדעת הרב ז"נ גולדברג, שכיהן כדיין בבית הדין הרבני הגדול, הסיבה לכך שהתחייבות כאמור תקפה בעוד שהתחייבות בלשון "אתן" אינה תקפה היא ש :

"לשון חיוב עדיף. חיוב הוא שמחייב גופו ומשעבדו לחוב, או שמשעבד נכסיו ... מה שאין כן לשון אתן, [ש]אינו משעבד נכסיו וגופו שיגבה ממנו מתנה, אלא מבטיח שיתן לו. וקניין אינו מועיל על הבטחה, שקניין אינו אלא בזכה הקונה בדבר או בחפץ, או בשעבוד נכסים או בשעבוד גופו. אבל הבטחה וקנו ממנו לא זכה הלוקח בשום דבר...": גולדברג, זכרון דברים, ע' 281.

ז. בהתאם לכך, אם בשטר התנאים כתב אחד הצדדים, "אני מתחייב לתת", והעידו עדים על התחייבות זו ואף נעשה קניין ליתן תוקף להתחייבות, הרי שהתחייבות תקפה ומוטל על המתחייב בלשון זו, חיוב אישי לתת מה שהתחייב לתת.

ח. כאן גם המקום לציין, כי הצדדים התדיינו, לפני הליך זה, בבית הדין בבני ברק, בנשיאות הרב הגאון רבי משה לנדא, שליט"א, ובמסקנתו כתב ביה"ד כדלקמן :

"ביה"ד התרשם שטובת הזוג עומדת לנגד שני הצדדים, וכל צד מתמסר בגופו, בנפשו ובממונו להביא לרווחת הזוג והצלחתו, ועל ידי שישכון שלום ושלווה בין המשפחות והזוג יכבד את ההורים כמבואר בשו"ע הלכות כיבוד או"א, יזכו לברכה הכתובה בתמורה, שהכל כלול בה."

חוזה לטובת צד שלישי

16. א. התחייבות הצדדים היא גם בגדר חוזה לטובת אדם שלישי כהגדרתו בסעיף 34 לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 (להלן - חוק החוזים) הקובע כי:

"חיוב שהתחייב אדם בחוזה לטובת מי שאינו צד לחוזה (להלן - המוטב) מקנה למוטב את הזכות לדרוש את קיום החיוב, אם משתמעת מן החוזה כוונה להקנות לו זכות זו".

ב. בסעיף 34 העניק המחוקק גושפנקא למוסד החוזה לטובת אדם שלישי, בהכירו במפורש בזכות האכיפה של האדם השלישי.

ג. חוזה לטובת צד שלישי פירושו, כי החוזה כולל הענקת הנאה לצד שלישי, אשר אינו מעורב בעצמו ביצירת החוזה ואינו צד לחוזה, וכי אותו צד שלישי יהיה זכאי לדרוש את הביצוע בשמו שלו, ולתבוע את אכיפת החיוב. כדי להפוך אדם שלישי למוטב, אין די בכך שהחוזה יכול חיוב לטובתו, ונדרש, כי על פי פירושו הנכון של החוזה משתמעת ממנו (במפורש או מכללא) כוונת הצדדים להעניק לצד השלישי אפשרות פוזיטיבית לתבוע את קיום החיוב. גבריאלה שלו דיני חוזים דין הוצאה לאור בע"מ, (2005) ע' 583; ע"א 253/82 חושי נ' הטכניון פ"ד לח(1) 640; בג"צ 419/83 דורון נ' המפקח על מטבע חוץ, בנק ישראל, פ"ד לח(2) 323

ד. מהותו של חוזה לטובת אדם שלישי הוא כדלקמן (ראבילו, ע' 67-68 ו-70):

"חוזה לטובת אדם שלישי, הגם שהוא עשוי להקנות לאדם השלישי נכס שלא בתמורה, אינו בגדר מתנה. במתנה קניית הנכס נעשית לטובת אחד הצדדים לחוזה, בחוזה לטובת אדם שלישי הקניית הזכות לדרוש את קיום החיוב, מוקנית למוטב (בתמורה או בלעדיה) נעשית ע"י אחד הצדדים לחוזה לטובת אדם שהוא זר ליחס החוזי עצמו... ברור, כי במקרה שהנושה עשה את החוזה בשל כוונתו לתת מתנה למוטב, תהיה כאן מתנה עקיפה, אך לא יחולו עליה דיני המתנה".

ה. המלומדים פרידמן וכהן מביאים כדוגמא לחוזה לטובת צד שלישי מצב בו בעל ואשה בהסכם גירושין מעבירים נכס לבנם. בנסיבות אלה מטשטשת ההבחנה המוכרת בין הנושה לחייב, שכן שני הצדדים

חייבים כלפי המוטב (הילד), ושניהם כאחד חייבים ונושים ביחסים בינם לבין עצמם: ד' פרידמן נ' כהן חוזים, אבירם הוצאה לאור, תשס"ד-2003, כרך ג' ע' 140.

ו. גם הפסיקה הבחינה בין חוזה מתנה לבין חוזה לטובת צד שלישי. חוזה לטובת צד שלישי אינו יכול להיות מעצם טיבעו התחייבות לתת מתנה. כך נקבע בת"א (ח') 1242/94 אליה נ' אליה דינים מחוזי ע' 3, על ידי כב' השופט ביין בהסתמך על ראבילו, לעיל, סעיף 15 ע' 28 כי: "ככלל, חוזה לטובת צד שלישי אינו בגדר מתנה גם מההיבט של המוטבים".

וראה גם בג"ץ 419/83 בר שלום נ' המפקח על המט"ח (פורסם במאגרים, ניתן ביום 26.4.84).

ז. כך גם בענייננו. תנאי להתהוות החוזה לטובת צד שלישי על פי הפסיקה הוא קיום חיוב בין שני הצדדים שיש בו חיוב כלפי צד שלישי. גם כאן קיים מצב משפטי בין אבי החתן ואבי הכלה לטובת החתן והכלה, כאשר אבי החתן ואבי הכלה חייבים ונושים ביחסים בינם לבין עצמם.

ח. רצון הצדדים בחוזה לטובת אדם שלישי מתגבש בשני שלבים: שלב כריתת החוזה ושלב ההודעה למוטב על זכותו. בראשון שבהם מוקנית הזכות, ובמשנהו היא משתכללת והופכת בלתי הדירה. בכל אחד מן השלבים דורש המחוקק הפעלת רצון אקטיבית וביטוי רצון זה על ידי אקט חיצוני, כך נוצרת זכות המוטב עם כריתת החוזה (עריכת זכרון הדברים ולכל המאוחר בשלב חתימת אבי החתן ואבי הכלה על שטר התנאים). שכלול הזכות והפיכתה לבלתי הדירה, נעשתה בעת חתימת החתן והכלה על שטר התנאים, דהיינו, בעת שניתנה הודעה למוטבים בדבר זכותם: שלו, לעיל, ע' 429.

ט. חוזה לטובת צד שלישי משמעותו, כי החוזה כולל הענקת טובת הנאה לצד שלישי, אשר אינו מעורב בעצמו ביצירת החוזה ואינו צד לחוזה, וכי אותו צד שלישי יהיה זכאי אף לדרוש את הביצוע בשמו שלו, ולתבוע את אכיפת החיוב, אם לכך הסכימו המתחייבים. כדי להפוך אדם שלישי למוטב, אין די בכך שהחוזה יכלול חיוב לטובתו, ונדרש כי על פי פירושו הנכון של החוזה משתמעת ממנו כוונה של הצדדים להעניק זכות אכיפה למוטב. מבלי לקבוע מסמרות, לא ראיתי במקרה דנן כי זכרון הדברים או שטר התנאים מגלמים כוונה של

הצדדים להעניק זכות אכיפה לחתן ולכלה. גם בחתימת החתן והכלה על שטר התנאים אין כדי להועיל, שכן נדרש לכל הפחות, שמהחוזה תשתמע כוונה ברורה להקנות זכות כזו. את חתימת החתן והכלה יש לייחס, לכל היותר, להסכמתם להינשא זל"ז כפי שסוכם.

י. גם המלומדת שלו, לעיל ע' 583, סבורה כי העובדה שאדם שלישי הפך למוטב הרשאי לדרוש את קיום החיוב אין די בחוזה הכולל חיוב לטובת המוטבים. יש להוכיח כוונה פוזיטיבית להקנות לו זכות לדרוש את קיום החיוב. אותה גמירות דעת הנדרשת לשם כריתת חוזה חיונית גם לשם הקניית הזכות למוטב. כדברי השופט ברק:

"...השאלה היא תמיד, אם אותה התחייבות היא אך כלפי הצד לחוזה ואילו טובת ההנאה היא אך תוצאה של ביצוע אותה התחייבות, או שמא ההתחייבות עצמה, בנוסף לטובת ההנאה, מכוונת כלפי הצד השלישי".

יא. המסקנה מן המקובץ היא, כי במקרה דנן מדובר בחוזה לטובת צד שלישי - לטובת החתן והכלה. אין מדובר במתנה לטובת צד שלישי, ולכן לא חלים דיני המתנה כטענת הנתבעים. כמו כן לא ראיתי ללמוד מהחתימה של החתן והכלה על שטר התנאים כוונה פוזיטיבית להקנות להם זכות לדרוש את קיום החיוב. לכל היותר יש לראות בחתימה הסכמה שלהם להינשא זל"ז וידיעה שהחתונה תתאפשר בשים לב להתחייבויות אבי החתן ואבי הכלה.

יב. במקרה זה מדובר בחוזה לטובת צד שלישי אליו נקשר החיוב ליתן כספים וכו', ואבי החתן, כצד לחוזה רשאי לתבוע את אבי הכלה לקיומו של החוב.

17. א. מעבר לנדרש ייאמר, כי מזכרון הדברים ושטר התנאים עולה, כי אבי החתן ואבי הכלה לא התנו על הזכות בשום דרך, אף שהיתה פתוחה בפניהם האפשרות להתנות. מבחינה זו לשון החוזה ברורה ואין לשמוע בה את שאין.

ב. עם כל הצער שבדבר, משלא העלה אבי הכלה על דעתו כי יחסיו עם בתו לא יעלו יפה, ולא קבע בחוזה מה יהיו תוצאות התחייבויותיו במקרה שכזה - לא יכתוב לו בית המשפט חוזה מצידו. שלא כחכמי המשפט העברי, שהיו אומדין דעת המתחייב, שמא לא היה מתחייב אילו ידע מה יהא בסופה של בתו, הרי אנחנו מצווים ועומדים ללמוד

כוונת המתקשרים בחוזה מלשונם שנקטו בה בלבד, ואין אנו מתקנים להם את אשר הם עיוותו לעצמם: ע"א 405/68, לעיל, ברור שאם החתן והכלה לא היו נישאים לא היה כל תוקף למחוייבות.

18. בשולי הדברים יצויין, כי התביעה המתוקנת של התובעים מבוססת על דיני החוזים, ולכן לא ברורה טענת התובעים בסיכומיהם בדבר זכותו של צד ג' מכח דיני הנזיקין, בשעה שלא תלויה ועומדת תביעה נזיקית בפני.

לפני סיום

19. סעיף 25(א) לחוק החוזים (חלק כללי), התשל"ג-1973 קובע:

(א) חוזה יפורש לפי אומד דעתם של הצדדים, כפי שהוא משתמע מתוך החוזה ומנסיבות העניין, ואולם אם אומד דעתם של הצדדים משתמע במפורש מלשון החוזה, יפורש החוזה בהתאם ללשונו.

(ב) חוזה הניתן לפירושים שונים, פירוש המקיים אותו עדיף על פירוש שלפיו הוא בטל.

(ב1) חוזה הניתן לפירושים שונים והיתה לאחד הצדדים לחוזה עדיפות בעיצוב תנאיו, פירוש נגדו עדיף על פירוש לטובתו.

20. נראה לבית המשפט כי טוב יעשו הצדדים אם יכבדו את מה שקיבלו עליהם טרם החתונה ובכך יאפשרו לילדיהם שנישאו בהסתמך על התחייבויותיהם, לבנות בית נאמן תוך תקווה ואמונה שהשלוש יחזור במהרה והצדדים יהיו בבחינת "אוהבים זה לזה ולא חלילה אויבים זה לזה".

סיכום

21. א. לשון זכרון הדברים ושטר התנאים ברורה ומחייבת ואין צורך

במקרה דנן להדרש לנסיבות ויש לפרש את החוזה בהתאם ללשונו.

ב. חבותו של נתבע 1 "אבי הכלה" לקיים התחייבויותיו נשלמה ביום החתונה.

ג. מעבר לנדרש, מדובר בחוזה נדוניה, מנהג אבותינו מימים ימימה, ואין בו מאומה מן האי מוסריות או האי חוקיות: ע"א 405/68, לעיל.

22. א. הצדדים יודיעו בתוך 14 יום מהיום כיצד לדעתם יש להתקדם בהליך לאור האמור דלעיל.

ב. מצופה כי הצדדים יתנו דעתם לאמור לעיל, גם באספקלריה של חידוש הקשרים בין הצדדים והחזרת השלום בין המשפחות, כאמור בתהילים לד טו: בְּקֶשׁ שְׁלוֹם וְרִדְפָהּ.

התיק יעלה לעיון בהתאם.

ניתנה היום, כ"ט ניסן תשע"ד, 29 מאי 2014, בהעדר הצדדים.

ניתן לפרסום ללא שמות מזהים.

חתימה